

Varicella, plané neštovice

Výskyt: Varicella je celosvětově rozšířené vysoce nakažlivé infekční onemocnění. K primoinfekci virem varicella-zoster (VZV) dochází většinou v dětském věku, nejčastěji onemocní děti od 3 do 10 let věku. Nejčastěji se plané neštovice vyskytují v zimě a brzy na jaře. Po proděláním onemocnění planými neštovicemi přetrvává virus v sensorických gangliích míšních nebo hlavových nervů. Při poklesu imunity může dojít k reaktivaci VZV, která se klinicky projeví jako pásový opar. V roce 2018 bylo hlášeno v ČR celkem 30 666 případů onemocnění (v roce 2017 – 39 424 případů.).

Příznaky a symptomy: Typickým příznakem onemocnění je vyrážka. Jeden až dva dny před výsevem vyrážky se může objevit horečka, únava, ztráta chuti k jídlu a bolest hlavy. Vyrážka se vysévá ve vlnách po dobu 2 - 6 dnů, svědí a postupně se mění ve vezikuly (puchýřky) a krusty (stroupky). K výsevu dochází nejprve v oblasti hlavy (obličej, vlasy, víčka), později na hrudníku a zádech, poté se rozšiřuje po celém těle, včetně sliznice úst, víček nebo oblasti genitálií.

Komplikace onemocnění, zejména zánět mozečku, mozku a míchy, nebo sekundární bakteriální zánět plic, nebo bakteriální superinfekce kůže a měkkých tkání a krvácivé stavy, hrozí zejména u dětí do 1 roku života, u dospělých osob nad 20 let, u gravidních žen a osob se sníženou obranyschopností, kde navíc hrozí systémové onemocnění.

Při onemocnění gravidních žen narůstá se stupněm těhotenství výskyt komplikací, nejzávažnější je primární varicelový zápal plic. Při onemocnění v prvních 20 týdnech těhotenství dochází častěji k potratu nebo předčasnému porodu. Pokud gravidní žena onemocní varicelou v prvních 4 měsících gravidity, může se asi u 2 % plodů vyvinout vrozený varicelový syndrom. U dítěte se projeví například vrozenými vadami oka a dalších orgánů, mikrocefalií, deformitami končetin, poruchou psychomotorického vývoje atd.

U novorozenců, u jejichž matek došlo k výsevu planých neštovic v období 5 dní před porodem a až 2 dny po porodu, může mít onemocnění velmi vážný až fatální průběh (perinatální varicella).

Inkubační doba: obvykle trvá 10 až 21 dní.

Původce: virus varicella-zoster (VZV)

Zdroj onemocnění: nemocný člověk

Přenos: Onemocnění se přenáší přímým stykem s nemocnou osobou, výjimečně i s osobou očkovanou, virus je obsažen ve vezikulární tekutině a v sekretu z horních cest dýchacích. Možný je i nepřímý přenos prostřednictvím předmětů kontaminovaných sekrety dýchacího traktu nebo obsahem kožních lézí. Nákaza je přenosná i z matky na plod během těhotenství (transplacentárně) i během porodu (perinatálně).

Období nakažlivosti, vnímavost a imunita: Období nakažlivosti začíná 2 dny před výsevem exantému, trvá obvykle 7 dní od začátku výsevu a končí, pokud jsou již všechny eflorescence ve stadiu krusty. U osob se sníženou obranyschopností je období nakažlivosti delší. Plané neštovice mohou mít závažný průběh u dospělých, těhotných žen a pacientů s poruchou imunity. Vnímavost je všeobecná, ve většině případů po proděláném onemocnění vzniká doživotní imunita, ale vzácně se mohou vyskytnout i opakovaná onemocnění.

Prevence, očkování:

Pro prevenci planých neštovic jsou dvě dávky vakcíny proti planým neštovicím ve více než 90 % účinné. Očkování tedy nemusí očkovaného vždy ochránit před onemocněním, ale ve srovnání s neočkovanými jedinci probíhá infekce mírně s menším počtem kožních lézí a s nižší horečkou.

- Očkovat proti varicelle lze od věku 9 měsíců
- podání dvou dávek vakcíny, druhá dávka je podána nejméně 6 týdnů po první dávce;
- očkovaná žena nesmí být těhotná nebo nesmí otěhotnět alespoň jeden měsíc po očkování;
- postexpoziční očkování je možné u vnímavých fyzických osob k nákaze planými neštovicemi, u kterých ještě neuplynuly 3 dny od styku s nemocným.

Trend onemocnění planými neštovicemi v České republice v letech 1958 – 2025

